



Молитва в поезії Василя Стуса

Анастасія Малецька,

аспірантка

Миколаїв

У статті аналізується молитва в поетичному дискурсі Василя Стуса.

Ключові слова: Василь Стус, молитва, прохання, вірш, звернення.

Однією з актуальних проблем літературознавства, зокрема теорії жанрового факту, є використання жанрів молитви та сповіді в поезії. Молитовні жанрові протоформи (молитва, псалом, сповідь, заповіт, бесіда, повчання, одкровення, видіння, диво, похвала, осанна та ін.) сформовані, з одного боку, «під впливом Святого Письма і давньоукраїнської художньої традиції, з другого – російської «слізливої молитви» та світової, переважно середньовічної традиції [2].

Наукова новизна статті полягає в тому, що авторові вдалося відшукати та проаналізувати поезії Василя Стуса з погляду їх належності до сакрального молитовного тексту; зробити висновки щодо того, у яких збірках поета найчастіше зустрічаються поезії-молитви або вірші з молитовними формулами; згрупувати ці поезії-молитви за двома типами. Варто зазначити, що спеціальних робіт щодо вивчення і аналізу молитви як літературного жанру загалом та молитви в поетичному дискурсі В. Стуса зокрема дуже мало. Беремо до уваги монографію Ірини Даниленко «Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція», де поряд із аналізом індивідуально-авторських молитов таких письменників, як Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Євген Маланюк, Богдан-Ігор Антонич, дослідниця звертається ще до низки авторів, тексти яких ілюструють певні явища, що стосуються жанру молитви, серед таких поетів: Пантелеймон Куліш, Ліна Костенко, Василь Стус [4]. Також подібних питань торкаються роботи Ігоря Ісаєва, Максима Балаклицького, Ганни Баран та Тетяни Белобрової.

Інтерес до Василя Стуса нині не дивує своєю жвавістю. Ще перші дослідники творчості поета-шістдесятника, дисидента, перекладача, критика, публіциста (тоді ще мало кому відомого), розглядали її крізь призму величини світової літератури ХХ ст. Маємо чималу кількість ґрунтовних теоретичних доробків, які зосереджувалися безпосередньо на літературознавчих, філософських, мовно-лінгвістичних аспектах дослідження творчості В. Стуса (Ю. Бедрик, І. Онікієнко, В. Біляцька, Л. Наратова, О. Рарицький, В. Мельник-Андрущук, Д. Стус, Н. Плахотнік, Д. Данильчук, Г. Савчук, Г. Віват, І. Намакштинська, Г. Баран). Докладна біографія разом із найновішою бібліографією досліджень, присвячених творчості поета, подана в книзі «Василь Стус: життя як творчість», автором якої є син В. Стуса – Дмитро Стус [7].

Та все ж основний акцент у монографічних, газетно-журнальних, літературно-критичних доробках ставиться на осмисленні життєвого шляху Стуса, висвітленні художнього мислення, світоглядного підґрунтя та естетичної цінності його творчості, аналізі явища профетизму, жанрового багатства його творів, особливостей мовного ідіостилію; з'ясовуються ідейно-тематичні обшири, висвітлюються окремі елементи поетики митця, проте недостатньо приділено уваги віршованій молитві поета.

У статті робимо спробу проаналізувати та інтерпретувати наявні у творчості Василя Стуса поезії, що тяжіють до сакралізації, безпосередньо робимо акцент на тих збірках, вірші в яких були складені Стусом-політв'язнем, коли поет знаходився у засланні та відбував покарання в радянських тюрмах і концтаборах. Приділяємо увагу віршам-молитвам, де ліричний герой постає перед читачем молільником-страдником, узявши за основу своїх звернень до вищих сил канонічну молитву «Отче наш» (Мт., 6:9–13) [1].

У молитві з психологічним і поетичним взаємопроникненням передається стан душевного просвітлення адресанта. Частина людської душі в момент моління прагне сягнути абсолютного плану свого буття через порив творчої особистості, яка шукає відповіді, до світу трансцендентного, у сферу буття Абсолюту. У молитовному тексті ігнорується об'єктивізований виклад подій. Принципи нарації тут визначаються «монодетермінатною персонологією» (М. Кодак), яка зазвичай корелює зі сповідально-монологічним мовленням, спрямованим до високого, надземного, що заперечує швидкоплинне й утверджує вселюдське, вічне [5]. Літературна молитва розвивалася шляхом збагачення відбитого в ній емоційно-психологічного стану ліричного суб'єкта («Молитва» П. Куліша, «Молитва» Т. Шевченка, «Молитва» Є. Маланюка та ін.).

Прикметно, що в ранній творчості Василя Стуса поезії, написані власне у жанрі молитви, відсутні. В око впадають лише поодинокі рядки, де, ніби як в просторічній манері, поет використовує близькі серцю вирази. (зб. «Зимові дерева»: *Господи; їй-богу; дякую, Господи; о Боже праведний; о Господи; о Боже; мій Боже; Отче ти наш; Господи, прости; не нарікаю, Боже;* зб. «Круговерть»: *їй-богу; рятуйте, боги; хай нас Бог простить; вірші 1960-х років (поза збірками): Боже; Боже мій; сам Бог судив; і слава Богу; мій Боже; Боже, порятуй від сліз і оборонь; дасть Біг; їй-богу та ін.*). Ці молитовні формули, по суті, є короткими молитвами, проте несуть вони дещо інше емоційне навантаження, ніж поезії-молитви, що розглядатимуться в інших збірках.

Приклади ж поезій-молитов і віршів зі вставними молитовними формулами знаходимо в збірках «Час творчості» та «Палімпсести», тому аналіз та поділ віршів за групами в даній статті робимо на основі поезій цих двох збірок.

Поету випала дуже складна доля, проте він не забуває Бога навіть тоді, коли опиняється за ґратами. Збірка «Час творчості» писалася під час того, як Василь Стус відбував термін ув'язнення в концтаборах Мордовії за «антирадянську агітацію та пропаганду». «Палімпсести» складалися в с. Матросове в Магаданській області, де поет перебував на золотих копальнях. А він лише боровся за захист прав людей... Саме такі критичні ситуації, як самота, нетерпіння несправедливості, відчай, сум за

Батьківщиною та близькими й спричиняють крик душі, який дуже часто виливається в молитви.

Звернення до жанру молитви інспіроване не лише важкою долею, а й глибокою вірою у Всевишнього.

Поет завжди з особливим пієтетом говорить про Бога й наголошує на тому, що молитва – його (Стусова) супутниця в нелегкій каторжанській долі. У листі до сина 1979 року В. Стус згадує: «Пам'ятаю, як у Рахнівці, де я лишився з бабунею (тато і мама поїхали на Донбас), я проказував за нею «Отче наш, іже еси на небеси». Два слова каже вона – я повторюю» [6, с. 72].

Отже, Василь Семенович із дитинства знайомий з Молитвою Господньою, проте у його поетичному дискурсі не зустрічаємо жодного вірша, який мав би назву «Молитва» або «Отче наш», однак існує дуже багато поезій митця, які свідчать про його глибоке знання Біблії та постулатів християнського вчення. Про це свідчить використання ним у віршах біблійної фразеології, сталих виразів і цитувань: *Глас Господній; благословенна хай буде; від царства Сатани до царства Бога; ступає тінь Іуди; гніви Господнього веління; Господи спаси; дай мені, Боже; дякую, Господе; край Господніх Брам; помолися, як я молюсь за тебе, й ти, о Господи; Божа благодать, Божий дар.* Також В. Стус послуговується і традиційними канонічними церковними зворотами (*Наблизь мене, Боже; Аз воздам!; Дажь нам днесь!; Дай успокоєння; Лиш ти мене, Господи-боже, прости!*) [9].

Відповідний лексичний склад віршів-молитов Василя Стуса наводить нас до старослов'янського тексту Біблії, що вказує на християнську освіченість митця: *плоть, мсти, брості, тьми, даждь, днесь, благословила, еси, всепрощальна, для духу, покори, покуті, терпінь, зацний погреб, торжество, можновладну, дивен.*

Мовознавець Ганна Баран у своїй статті «Мовостиль віршованої молитви Василя Стуса» [1, с. 100–101] зазначає, що віршів-молитов у поетичному дискурсі В. Стуса нараховує лише сім, зводячи це число, певною мірою, до сакральності, своєрідного Божого провидіння. І саме на основі цих семи молитов вона робить своє мовознавче дослідження: «Дажь нам, Боже, Днесь!», «Господи, гніву пречистого...», «О Боже, тиші дай!», «Наблизь мене, Боже, і в смерть угорни...», «Як хочеться – вмерти!», «Гойдається вечора зламана віть...», «Боже, не лютості – літості...». Проте маємо змогу доповнити цей список, уважніше проаналізувавши і згрупувавши низку поезій-молитов **за типом прохання та за типом адресата.**

До першої групи віднесемо **молитви ліричного суб'єкта за себе**, який звертається до вищих сил з молитвям про різноманітну допомогу. Одним із найвзрітвіших віршів-молитов Стуса з *проханням про духовну допомогу* є поезія **«Господи, гніву пречистого...»**. Тут, узявши за основу Господню молитву, ліричний герой Василя Стуса звертається до Бога (Господи), озвучує прохання (гніву пречистого благаю – не май за зле), подяку (спасибі). Вірш закінчується тим, що ліричний герой, яким виступає сам поет, дякує за те, що мати не вберегла його від біди, підкреслюючи своє християнське бачення каторги на благо людству:

Господи, гніву пречистого благаю – не май за зле.	(звертання)
Де не стоятиму – вистою.	(прохання)
Спасибі за те, що мале людське життя, хоч надією довжу його в віки.	(обіцянка)
Думою тугу розвіюю, щоб був я завжди такий, яким мене мати вродила і благословила в світі.	(подяка)
І добре, що не зуміла мене від біди вберегти.	

Ця поезія демонструє впевненість ліричного героя в тому, що він зможе вистояти, не зрадити своїх переконань. Він свідомо йде «на амбразуру», на біду, щоб відкрити людям очі на правду, показати приклад боротьби за людську гідність і силу людського духу.

До цього ж типу молитви додаємо поезію «Уже Софія відструменіла...».

Своєрідним є використання в ній В. Стусом благословення когось самим ліричним героєм:

Благословляю твою сваволю,
Дорого долі, дорого болю.

І далі проривається ніби крик душі – знову благання до Всевишнього як єдиної надії на допомогу наставити на шлях істинний:

Дай мені, Боже, чесного шляху!
Дай мені, Боже, гордого лику!

Молитва-медитація «Гойдається вечора зламана віть...» містить елементи бесіди із Господом (Господи, дай мені жить!; Це, Господи, сяєво!; І як мені, Господи, як мені жить?!), простежуються різні прохання, що гармонійно переплітаються з екзистенційними мотивами в кінці вірша (Сподоб мене, Отче, високого краху.)

І як не кривавили душу поета каторжанські пута, як не вабили через тисячі верст чужини гарячі уста коханої і ніжні руки сина, він не відкріс від свого тернового вінка, вистояв у двобій з імперією п'їтьми, бездушною системою доносів, убивств, брехні. Навпаки, він жалів тих, хто не зумів залишитися собою, змирився з оточуючим світом, перестав відчувати в душі Божу благодать поезії і замовк або ж став одописцем...

Поетичне слово стало причиною Стусової біди, саме за Слово його тяжко покарано, але воно ж віддячилося йому тим, що додало сили й гордості за найтяжчих умов, що демонструється в медитативному пориві:

...Ще виживу, вистою, викричу я –
Допоки поглине мене течія.

Хай світ збожеволів, та розум ясний і зісподу входить
у витлілі сни.

Ще треба терпіти і марне – клясти.

Лиш ти мене, Господи-Боже, прости!

(«Між клятих паливод, іуд і христів...»)

Поезії-молитви з *проханням про смерть* є чи не найделікатнішими у творчості Василя Стуса. У них прохання смерті – порятунок від облудного життя. Попри оглушливо тихий, усміхнено-байдужий тон його молитов, вони є криком душі людини, на серці якої викарбувана трагедія життя цілого покоління радянських мучеників, що були безневинно репресовані [4, с. 233]:

Той тужить і плаче, а той бубонить,
і кожен з них Господа-Бога гнівить.
За що мене, Отче, караш життям,
пошли мені смерть – і тобі я воздам
за вічне впокоєння – спокій століть
засів, ніби дразка, у серці й щемить.
Наблизь мене, Боже, і в смерть угорни,
пірну я у тебе – ти в мене пірни.
Бо вирвався стогін, кудлатий, як дим,
не хочу пробути ні добрим, ні злим...
...Ще треба терпіти і марне – клясти.

А ти мене, Господи Боже, прости.

(«Між клятих паливод, іуд і христів...»)

До цієї ж групи долучаємо й інші поезії-молитви, що так чи інакше ілюструють бажання ліричного героя вмерти, аби цим припинити свої страждання («Як хочеться – вмерти! <; «Як добре те, що смерти не боюсь я...»; «За читанням Ясунарі Кавабати»; «Ідуть дощі. І не проглядна...»; «Пахло весною і прілою глищею»).

Молитви, де простежуються **прохання-клопотання за когось** (або за себе і когось), адресовані вищим силам, також відносимо до цієї групи.

У відчаї людина ладна просити недоброго та зла своїм кривдникам, В. Стус використовує і такі елементи в проханні помсти:

Боже, не літості – лютості,
Боже, не ласки, а мсти.

Проте продовжує проханням до Бога розплутати тяжкі вузли, що їх нав'язала зла доля, ніби випробуючи тих патріотів, які стояли стіною за добро і правду свого народу, та були покарані, як злодії:

Дай розірвати нам пута ці,
Ретязі ці рознести.
Дай нам серця неприкаяні,
Дай стрепіхатий стогнів,
Душ смолоскипи розмаяні
Між чужинецьких вогнів.

Та все ж вірш завершується благанням на розплату, яку Стус так і не отримав:

Боже, розплати шаленої,
Боже, шаленої мсти,
Лютості всенаученної
Нам на все час відпусти.

(«Трени М. Г. Чернишевського 4»)

До цієї ж групи варто дописати *молитву-похвалу* В. Стуса, в якій поет обіцяє молитися за рідний край в особі національних символів:

...Занадто ген-ген,
Де в леготі-вітрі кучериться клен,
Де сонях кружляє, калина цвіте,
Хвалитиму Бога, що там ви есте,
Де ревом німим задихнувся Дніпро,
Де Нестор ховає злочинне перо...

(«Обколоте, в намерзі, стогне вікно...»)

Особливою також є молитва про *прощення*, в якій ліричний герой благає в Господа відпущення гріхів для своїх кривдників, що відразу асоціюється з молінням Ісуса Христа під час розп'яття:

...Прости ж їм, Боже встид,
І відпусти їм гріх.
Ловці душі в твоїй слід
Біжать з усюд усіх!
(«І дім наліг на дім...»).

Вірш «Даждь нам, Боже, Днесь!» нагадує про швидкоплинність часу і можливість щось змінити саме сьогодні: «Даждь нам, Боже, десь! Не треба завтра – / даждь нам днесь, мій Боже! Даждь нам днесь!»; помітним є і те, що цей вірш просякнутий мотивом туги за Батьківщиною».

Моління за когось є ознакою високодуховності, адже людині властиве турбуватися в першу чергу лише за себе, натомість Стусова поезія надихає своєю всепроникністю та турботою за ближнього:

...Господи, подай
Недугому високу допомогу –
Для мужнього конання.

(«Ти хоре, слово. Тяжко хоре ти...»)

Тут мається на увазі саме те, що через муки людина стає ще більш мужньою та сильною. («Життя – то кара. Кара – благостиня. / А ми – коткі, мов валуни віків.»)

У другій групі, як уже зазначалося, розміщуємо поезії, умовно поділені за типом адресата на дві підгрупи: *молитви зі зверненням до вищих небесних сил* (Господа (називаючи його по-різному) та янголів); *молитви зі зверненням до сакралізованих земних предметів та істот*. До першої підгрупи відносимо наступні поезії, у яких ліричний герой звертається до *вищих небесних сил* з проханням про допомогу, розуміння, прощення; також зустрічаються молитви-медитації (розмови) з Богом як з найвірнішим другом; молитви-подяки: «Що вам, *богове*, низько не клонюся» («Як добре те, що смерті не боюсь я...»); «*Боже*, дуже прошу – /не забори од мене, що моє»

(Гаряча ложка юшки – як молитва...»); «*Ти, янголе*, закинутий у пекло, / ...*ти, янголе*, / припнутий гострожалими списами / до тіла власного, – хреста подоба» («*Ти, янголе*, закинутий у пекло...»); «*Боги*, не крайте ніч її безсонну / і од безмежних днів обороніть!» («*Десь пише сонце фантасичні кола...*»); «*Це ти, мій господи*, наслав ману? / Та ж дай склепити очі перед ранком! Та ж дай мені забутись – хоч на мить» («Не знаю – спав чи думав, чи ввижала...»); «*Ми, господи боже*, давно вже, ошукані віком, знебули, / заживши, як блазні, прикраси – тернового твого вінця» («*Криваві бутони душі обпікаються, ніби золото...*»); «*Господи!* Світ не святиться – / побожеволіли ми» («*Церква святої Ірини...*»), до речі, Церква святої Ірини колись знаходилася в Києві на вул. Ірининській, недалеко від того місця, де в 1950–1980-х був слідчий ізолятор Київського КДБ (*Збірка «Час творчості», 1972 р.*) [8].

«І серце покріплює благовість, / о *милосердний Господи!* / Знова / душа постала з тліну все жива!» («*Той образ, що в відслонах мерехтить...*»); «*Дякую, Господи*, – чверть перейшла, / що чатувала за мною, за мною... / Дякую, Боже, за мить торжества!» («*Дякую, Господи*, – чверть перейшла...» I); «*Звіряй свій крок за знаком Бога* – / і попри смерть попри жаж... / як при початок свій і спробу/ сказати: *Господи*, спаси...» («*На віковому бездоріжжі...*»); «*Ти надто щедрий, Боже* – стільки жаху / вергаєш на моє життя» («*Червневий сніг – на безоглядній сопці...*»); «*О Господи*, не видно і не чути, / де та межа – чужа ачи твоя» («*Не поспішай. Хай осінь і не жде...*»); «*О, Боже*, те іржання вороне! / Тобі воно ніколи не мине – / кропити душу ним, жалку і голу» («*Припнуто човен, а вода струмує...*» II) (Збірка «Палімпсести», 1971–1977 рр.) [9].

Друга підгрупа містить поезії з елементами молитви до *земних предметів та істот*, у яких ліричний герой звертається до близьких йому осіб: *мамо, дружино, синочку*; до абстрактних понять, що передають почуття: *любове, бідо, болю, недоле*; до земних понять та предметів навколишньої дійсності: *народе, галактико, поезіє, земле, рідний краю, природо, Вітчизно, смерте* – усе це грало дуже важливу роль у житті поета і мало особливе ставлення: «*Народе мій*, до тебе я ще верну» («*Як добре те, що смерті не боюсь я...*»); «*Прости мені, любове*, цю жагу / до мучених – і суцких, і полегких, / до бідних, кривджених, до жебрак» («*Ці яблука тримала у руках...*»); «*Ти мене даремне, леле*, / в світ неправди привела» («*На однакові квадрати...*»); «*Поезія моя*, прости мене / і знай: я жити прагну од дитинства – / косити сіно чи садити сад / прости мене, *поезіє*, розлучнице-ворожко» («*І заступила геть мене робота...*»); «*Чим ти бога прогнівив, / мій болю самотній?*» («*Поглянув у німе вікно...*»); «*Мабуть, тобі вже, мій сину*, зашпори в душу зайшли... / *Здрастуй, Бідо моя чорна*, / *здрастуй*, страсна моя путь» («*Церква святої Ірини...*»); «*Лети ж піді мною бодай шкереберть, / людською бідою налита ущерть / усесвіту рано, галактик бідо, / о земле кохано, о смерте водо*» («*Я разом зі смертю – пліч-о-пліч лечу...*»); «*Душе моя*, вга-няйся, скільки є / в потойбіч себе, де синіє воля» («*Вже цілий світ – на кінчику пера...*»); «*Синочку мій*, ти ж мами не гніви / і не збавляй їй літа молодії... / *Синку мій*, / ти вже не йдеш мені в розкриті руки. / Не дай же, боже, звідать тої муки, / котра на мене дивиться з п'їтьми» («*Синочку мій*, ти ж мами не гніви...»); «*Благословен, хто в радості воскрес, / благословися ж, / моя кохана земле, чужино, / плането віща!*» («*Яким едвабом повен жайворон...*»); «*Возвелич мене, мамо*. А я ж бо тебе возвеличу / тьмяним бодем своїм і любовю, тугою, як смерть... / Та караюсь тобою. Одною тобою, кохана, / сивиною твоєю, сльозою, крутою, мов сіль» («*Возве-*

лич мене, мамо. А я ж бо тебе возвеличу...»); «Яка ж, природо, ти щаслива, немов дніпровська оболонь... / Скупі твої дари, природо, / як і віддячення мої... / Оборони мене, природо, / од всіх напастей борони... / Моя прамамо і дружино, / зичлива подруго, жоно, / благослови ж любов'ю сина» («Ясні тонкоголосять крони...») – ця поезія є досить своєрідною, адже в ній ліричний герой звертається до природи, називаючи її і дружиною, і прамамою, і жоною, сумуючи таким чином за рідним мальовничим краєм, сидючи за ґратами в камері, возвеличуючи значення природи в кожному житті, порівнюючи її з тією, що дає життя усьому (**Збірка «Час творчості»**).

Також до цієї групи варто віднести поезію «Возвелич мене, мамо...», яка є молитвою до матері. В ній, використовуючи молитву «Отче наш», ліричний герой ніби звертається словами матері до самого Господа: «...Бачу, ставши у кутку, насилаєш молитви до Бога: / запомож мені, Отче, і визволи сина з ярма, / заки довга моя не урвалася навіки дорога, / заки сина єдиного не поховала тюрма...». Прикметно, що в цій поезії В. Стус сакралізує образ матері, називаючи її Богородицею, що, відповідно, активізує піднесене, небуденне сприйняття взаємин матері й сина:

У кутку при іконі простої, як свічка, до рання,
не збжить ні сльоза: *Богородиці плакати – гріх.*
Шарлатовою скрипкою скрипне раптове світання,
бо й не зчулася ревна, як рання зоря зайнялась.
Запомоги прошу, *мій Владико, мій Господи,* сили
дай достояти тут, щоб для сина себе не згубить.
Світ немилый без тебе, *моя Богородице сива.*
Дай побачити тільки, зирну на хаплиночку-мить.
Бо, напевне, і в смерть я рушатиму вслід за тобою,
у вогонь і у воду. Тож тільки твої небеса
розпадуться колись над моєю тяжкою бідою,
і набезвік пробуде твоя вечорова краса.

Поезія «О не зови мене, не клич мене...» адресується, певне, дружині або матері. Точно адресата визначити важко у зв'язку з тим, що ліричний герой не звертається прямо, проте реалістично наголошує на тому, що не варто сподіватися на його повернення і тішити себе надіями:

Не наворожуй сподівань нічних,
не нагадай про краплі щастя;
перезабутий плач, мосянжний сміх
почути-бачити не вдасться.

Низка поезій з молитовними формулами з цієї підгрупи, що ми відшукали в збірці В. Стуса «Палімпсести», пропонуємо нижче: «*Народе мій, коли тобі проститься / крик передсмертний і тяжка сльоза / розстріляних, замучених, забитих, / по соловках, сибірах, магаданах?... / О болю болю болю болю мій! / Куди мені податися, щоб тільки / не трудити роз'ятреної рани / не дерти серця криком невісним?» («Трени М. Г. Чернишевського 1»); «*Вітчизно, Матере, Жоно! / Недоля ця, коли б не ти, / мене косою підкосила*» («Коли б не ти – оця зима...»). І знову зустрічається елемент молитви до матері, де ліричний герой просить нееньку помолитися за нього Господові: «...Це ти, / *о пресвята зигзице-мати!* / ...Та жди мене. Чекай мене. Чекай, / нехай і марне, але жди, *блаженна.* / І Господові помолись за мене. / А вмру – то й з того світу виглядай» («Весь обшир мій – чотири на чотири»); «...Бо ти ж поборолася, / ти подолала, *недоле моя!*... / Здрастуй же, здрастуй же, / *смерте моя!*» («Дякую, Господи, – чверть перейшла...» (I)); «... о, Україно, до смертного дроду / чую – тополя / твоя шелестить...» («Дякую, Господи, – чверть перейшла...» (II)); «*Бідо, не збутись твого гніту, / а де твій край? У вирві світу / не ви добудеться з неслав... / Час навернутися до Бога, / під оберегу й осторогу? / Кажи ж – ти Господа шу-**

кав?» («Був дощ. Була пора смеркань...»); «Прости мені, що ти така свята, / на тім огні, як свічка згоріла» («Горить сосна – од низу до гори...»); «*Рідний край* / на белебні ясніє осіяний. / Почуй мене! І озовись, *коханий!* / І лиш недобрим словом не згадай» («Ти хоре, слово. Тяжко хоре ти...») (**Збірка «Палімпсести»**).

Властивий багатьом поезіям-молитвам (особливо, що мають медитативний характер) логоцентризм змушує деяких дослідників відмовляти їм у праві називатися «молитвами».

Але в жанровому сенсі ці поезії, у яких містичний елемент замінений формою містичного звернення, є нічим іншим, як внутрішня модифікація класичної молитовної ситуації. За словами І. Даниленко, відмовляти їм у «молитовності» можна лише з догматичних, а не з філологічних позицій.

Якщо ранні збірки поета визначалися процесом пізнання та становлення В. Стуса як дорослої людини, поета, громадянина; процесом накопичення духовних цінностей, то «тюремні збірки» здебільшого передавали настрої нескореної особистості, утвердження стійкості духу. Коли життя за дротом стає нестерпним, поет звертається за підтримкою до Бога, хоч іноді й докоряючи йому та пориваючись у зневірі.

Вірші Василя Стуса, написані у жанрі молитви, сподіваємось, викликать інтерес ще більшої кількості науковців. Ю. Шевельов писав: «Стус – людина свого покоління. Вірзіння його й прокладає міст між двома його манерами підкреслено, виразно відчутна напруга, екстатичність. Тому його поетичний стиль веде до молитви, його антипоетичний стиль – до химерного Гротеску» [10, с. 383].

Отже, спілкуючись за допомогою молитви з Богом, людина просить у Всевишнього потреби. Здавалось би, молитва носить цілком прагматичний характер. Однак, молячись, людина задумується над буттям своїм та своїх близьких, про правильність вчинків, поривань, думок. Причинами для того, щоб поет у своїх віршах звертався до вищих сил, як от у випадку з поезіями В. Стуса, стали відчай, сум та біль за себе, свій народ та загалом за рідну Батьківщину. Адже перебуваючи у в'язницях чи на виправних роботах, людина має можливість дещо переоцінити свої вчинки. В добу, коли за ґрати саджали безневинних людей, осмислення свого життя давало різні результати. Василь Стус, вибравшись на волю, продовжує свою літературну діяльність, вступає до Гельсінкської групи і знову стає арештантом. Молитва допомагає йому виживати у скрутну добу несправедливості та відчаю. Якщо митець у такій важливій справі покладається на Бога, то тут є й віра, й шана, й знання Біблії. Саме тому Василь Стус прохає в Бога віри та надії, причому не лише для себе, а й всьому народові.

Література

1. Баран Г. Мовостиль віршованої молитви Василя Стуса [Текст] / Г. Баран // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колеґіумах. – 2008. – № 1. – С. 100–104.
2. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту [Текст] ; [перекл. проф. І. Огієнка. – К., 2002. – 1375 с.
3. Бовсунівська Н. М. Молитва як літературний жанр: роль Т. Шевченка в романтичному жанротворенні [Текст] / Н. М. Бовсунівська // Дивослово. – 2003. – №7. – С. 3.
4. Даниленко І. І. Жанрова модифікація канону молитви в ліриці XVII–XX століть: автореф. дис. ... канд. філолог. наук: 10.01.06. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 40 с.
5. Даниленко І. І. Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція: монографія [Текст] / І. І. Даниленко. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 304 с.
6. Кодак М. Системогенеза авторської свідомості: теорія й проблеми історії літератури [Текст] / М. Кодак // СІЧ. – 2002. – №5. – С. 14.

7. Стус В. С. Вікна в позапростір [Текст] / В. С. Стус. – К. : Веселка, 1992. – 264 с.

8. Стус Д. В. Василь Стус: життя як творчість [Текст] / Д. В. Стус. ; [2-е вид., випр.]. – К. : Факт, 2005. – 368 с.

9. Стус В. Зібрання творів: У 12 т. [Текст] / В. Стус ; [редкол.: Д. Стус (голова) та ін.]. – Т. 3: Час творчості / Dichtenzzeit. – К. : Факт, 2008. – 752 с.

10. Стус В. Зібрання творів: У 12 т. / В. Стус ; [редкол.: Д. Стус (голова) та ін.]. – Т. 5: Палімпсести (Найповніший незавершений корпус). – К. : Факт, 2009. – 768 с.

11. Шевельов Ю. Трунок і трутизна. Про «Палімпсести» Василя Стуса [Текст] / Ю. Шевельов // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. : В 3 т. – К. : Рось, 1994. – Т. 3. – С. 366–395.